

Szentandrás-puszta: A Szabó Géza és Szécsi Attila által azonosított középkori falu- és templomhelyen végeztem terepbejárást. A pusztát K-i szélén húzódó vasútvonaltól K-re, a két patak közti dombháton D-i részén, a keletkebbi patakág Ny-i oldalán É-D irányban húzódó kiemelkedésen azonosítottam a főleg kőből épített középkori templom helyét. A hely kevés, de igen nagy méretű kővel, kevesebb téglával és a templomhelytől D-re némi embercsonttal borított. Középkori kerámiát jobbra a templomnak helyet adó domb D-i és Ny-i oldalán találtam.

K. NÉMETH ANDRÁS

36. Budajenő, Hegyi-szántók (MRT 13/1 k. 2/9 lh.)

(Pest megye) B

Lakossági bejelentés alapján szereztünk tudomást a budajenői lakópark bővítéséről, amelynek területe a Hegyi-szántók néven ismert, 9. lelőhelyre esik. A lelőhelynek a még fel nem tárt területére (közel a felére) még a kilencvenes évek végén épült a lakópark első üteme. A négyhónapos megelőző feltárás során majdnem 10 hektáros területet sikerült megkutatnunk. Az egyrétegű település több, mint 800 objektumán kívül két, illetve három helyen sikerült nagyobb építményekre utaló cölöplyuk-sorokat feltárnunk.

Az objektumok túlnyomó többsége hulladékgyűjtő volt, csak ritka esetben észleltünk egymásba érő gödröket. Az objektumok közül néhány fazekassághoz köthető (ezt tűzhelynyomok, félkész áruk jelzik), voltak tárolóvermek, néhány gödörkomplexum anyaggyűjtő funkcióval bírhatott, volt néhány tüzelőgödör és textilművességgel kapcsolatos objektum (orsógombok, orsókarikák, szövőszéknehezékek utaltak erre). A gödrök betöltéséből igen nagy mennyiségű kerámiaanyag – amely alapján a telep a Vátya III–Koszider időszakra datálható – és állatsont került elő. Néhány pattintott kőeszköz, csonteszközök, egy apró bronzlemezdarab, egy bronztű, egy borostyánkődarab, valamint két homokkőből készült öntőmintadarab is előkerült.

A 11. sz. kutatóárokkal átvágtuk a teleptől északra húzódó sáncot, amelyből szintén Vátya III–Vátya Koszider kerámiatöredékek kerültek elő. Az eddig ismeretlen erődített részen belül a terepadottságok miatt, és mivel a beépítésre szánt területen már túl voltunk, csak egy kutatóárkot tudtunk húzni, amelyben régészeti leletanyag, objektum nem volt.

Az erődített telepek az erősödő társadalmi tagozódással összefüggésben megjelenő települési hierarchia jeleként értékelhetők. A telepen végzett bronzöntésre utaló öntőminták és bronzsalak tovább gyarapítják azonos megfigyelések számát, amelyek alapján feltételezhető, hogy a korszak bronzművessége az erődített telepekhez kötődött. A stratégiai fontos erőforrás – a szerszámok, fegyverek és presztízstárgyak előállítására használt bronz – feletti ellenőrzést az erődített telepeken

elő társadalmi elit tartotta kezében. Ugyancsak az elit jelenlétét jelzi a távoli kereskedelmi kapcsolatokat jelző presztízstárgy, a borostyán megjelenése.

Magyarország Vátya III.–Vátya Koszider periódusának legnagyobb területen megkutatott telepe megkülönböztetett figyelmet érdemel. Alpár, Százhalombatta lelőhelyek mellett Budajenő, mint nagy felületen feltárt egyrétegű erődített telep, kiemelkedő helyet foglal el a koszideri időszak erődített telepeinek sorában.

Munkatársak: Kalácska Róbert, Reményi László.

REPISZKY TAMÁS

37. Budakalász, Zöld-barlang

(Pest megye) R, LT, Ró, N, Á, Kk

A Zöld-barlang a Nagy-Kevély K-i oldalában, az egyetlen, magasan elhelyezkedő, rég felhagyott, kisebb mészkőfejtőtől kb. 100 m-re található. 2002-ben végzett feltárása során lényegében ugyanazok a régészeti korszakok leletei kerültek napvilágra, mint a 2001-es esztendőben. A barlang bejáratától 5,5 m-re, egészen a kürtőig, a teljes bal oldalon meghagyott hosszanti tanúfal szépen illusztrálja a barlang betöltését. A felső réteget egyre vastagodó (35–1,90 cm-ig), laza, kötőmelékes, fekete-barna humusz alkotta, amely alatt vörös agyag volt. A felső réteg igen kevert volt, rétegződéseket, tűzhely nyomát nem sikerült benne megfigyelni. Pregnánsan jelentkező járósintet ugyan nem figyeltünk meg, de minden bizonnyal a vörös betöltés feletti igen kemény, kalcitos réteg lehetett a rézkori felszín a barlangban. Közvetlenül a kemény kalcittörmelékes réteg fölött szinte kizárólag rézkori töredékek voltak. (Csupán egy alkalommal észleltünk két római és egy középkori kerámiatöredéket.)

Az 5,5 m-től 8,5 m-ig terjedő megkutatott területen az edénytöredékek nagy része a középső rézkor Ludanice csoportjába sorolható. Ugyanebbe a korba sorolható egy majdnem ép „kupicás” pohár, néhány pattintott kőeszköztöredék, egy limnokvarcitpenge, egy enyhén sérült baltácska. A kerámiatöredékek kis része kelta, illetve római kori. Egy-két oldaltöredék népvándorlás kori. Előkerült egy 10–11. századi hullámvonalaköteg díszes oldaltöredék, és néhány 13. századi (pl.: egy kereszt fenékbélyeges szürke) töredék is.

A barlang kanyarulatától az akna felé egyre csökkent a régészeti leletek száma. A leletszegénység kb. a 8. métertől volt leginkább tapasztalható. A 8,5–9,6 m közötti szakaszon, ahol a bal oldalon szépen kirajzolódott kb. 5–10 cm-re a felső humusz alatt egy sárgás réteg, mely minden bizonnyal egy újkori beásás eredménye. Innen került elő 2 oligocén hárshegyi homokkő, melyek lehettek fenőkövek is, mert az éleiken nem természetes kopásnyomok észlelhetők. (Legközelebb ilyen kő csak a távoli gerincen borítja a dachsteini mészkövet.) A 8,5–9,6 m közötti terület leletei közül 1–2 római töredék, 2 darab 10–11. századi hullámvonalas ol-

daltöredék. A többi apróra tört kerámia a rézkori Ludanice csoportba sorolható.

A kb. 10 méternél található baloldali fülke sarkából, egy gödörszerű kevert, humuszos-köves betöltésű mélyedésből 50 cm mélyről került elő néhány világosbarna rézkori oldaltöredék, két 10–11. századi hullámvonalas oldaltöredék, egy fehér vékonyfalú sűrű vonaldísszel bekarcolt töredék, két gyorskorongolt késő középkori peremtöredék, egy rézkori obszidiánpengető-töredék. A többi kerámia késő középkori, illetve 16–17. századi.

Az akna közelében talált igen kevés kerámiatöredékből néhány darab rézkori, egy oldaltöredék 10–11. századi és egy 13. századi.

A barlang csontleleteit (madár, szarvasmarha; szarvas, ló, házimacska, mezei nyúl, borz, juh vagy kecske, róka, béka, nagypele, kis patkósorrú denevér, házi sertés stb.) dr. Kordos László paleontológus (Magyar Állami Földtani Intézet) dolgozta fel.

REPISZKY TAMÁS

38. Budaörs, Frank-tanya (Kamaraerdei-dűlő)

(Pest megye) U, R, B, V, LT, Ró, H

Raktárbázis építését megelőző próbaásatást, majd megelőző feltárást végeztünk 2002. március, július–november hónapokban a területen, a Hosszúréti-patak É-i partján. (Az ásatási alaprajzot lásd a 186. oldalon!) Az érintett terület D-i részén Magyarország régészeti topográfiaja kelta telepét és római villagazdaságot jelöl. (MRT 7. k. 5/2 lh.).

A terület É-i felén (4014/1, 3 hrsz.) kutatóárokokkal próbaásatást végeztünk. Előkerült egy átlós irányban futó árok nyomvonala, melynek betöltésében két római feliratos oltárkő és több kisebb faragott kő volt. A kövek a Kr. u. 3. század elejéről származnak. Az árok vágott néhány késő bronzkori–kora vaskori gödröt.

A lelőhely sűrűbben lakott része a D-i területen került elő (4011. hrsz.). Itt a próbafeltárás árkaiban, majd az ezt követő megelőző feltárást során neolitik, rézkori, bronzkori, kora vaskori, kelta–római telep, kőépületes villagazdaság és római illetve honfoglalás kori temető került elő.

Neolitikum: Egyetlen gödör sorolható ide, mely a dunántúli vonaldíszes kultúrához tartozó, szépen díszített, bekarcolt s festett edényeket tartalmaz.

Rézkor: A badeni kultúrához tartozó telep az egész domboldalon megtalálható. Félig földbe mélyített lakóházaik, gyakran sorokba rendezve, több helyen is előkerültek. Egy kultikus gödörben 16 ép edényt tártunk fel, gyerekcsontvázzal s sok állatcsonttal együtt. A telep melletti temető eddig még nem került elő.

A késő bronzkori és a kora vaskori telepnek csak néhány gödrét találtuk meg elszórva a területen. A temetőben egyetlen É–D irányítású sír kapcsolható kerámia edénye alapján a kora vaskorhoz.

A késő kelta (eraviszkusz) településnek már több tárolóverme és szemétködre is előkerült. Ezek az objek-

tumok a terület D-i részén a római kőépületek alatt s mellett található.

Római kor: A római korban telep, majd villagazdaság létesült itt a patakparton. A település 1–2. századi, félig földbe mélyített, paticsfalú házaiban a kerámiaanyag alapján az őslakos kelták éltek tovább. A kőépítkezés a 2–3. században kezdődött. Kb. 10 kőépület részletét sikerült feltárnunk, bár a szántás a felmenő falakat szinte már mindenütt tönkretette. Egyelőre egyik sem olyan gazdag, hogy a tulajdonos lakóháza lehetett volna. A villagazdaság 3. század eleji tulajdonosának a nevét is ismerjük az itt talált oltárkövekről: Marcus Antonius Victorinus, Aquincum colonia duumvirje. Terra Maternek és Herculesnek állított Budaörsön oltárt. A villagazdaság a 3. század közepe körül egy elrejtett éremkincs tanúsága szerint leégett (ld. Kaba Melinda 1964-es ásatása), de a megújított padlószintek s a 4. századi leletek mutatják, hogy újjáépítették s a 4. század második feléig még használták. A 4. századból gödröket találtunk, késő római mázas kerámiával s érmekkel. A legkésőbbi érmek Valentinianus-koriak.

A villagazdaság kőépületei délen egészen a patakpartig húzódnak. Itt feltártunk egy 20 m széles sávot. Sajnos, az iszapos területen már csak néhány szétszántott kőépületet találtunk, sok éremmel és szép terra sigillata anyaggal.

A kőépületektől É-ra egy sávban ipari jellegű objektumok, kemencék, agyagnyerő gödrök kerültek elő, olvadt vas- és üvegsalakkal.

A teleptől északabbra, kb. 50 m-es üres sáv után megtaláltuk a temetőt is (466 sír). A kora római földsírok többnyire K–Ny tájolásúak, gyakori mellékletük a szárnyas fibulapár. A földsírok mellett kör illetve négyzet alakú árkokkal körbevett sírok is megfigyelhetők. A 2–3. századi hamvasztásos sírok nagy részét sajnos a szántás, szőlőművelés már elpusztította, csak néhány törött edényt s üveget találtunk. Egyik urnába a hamvak mellé kis aranymedaillont tettek.

Egyedülállóak a kora római kocsitemetkezéssel sírok (lásd az illusztrációt). Eddig négy ép, bolygatatlan sír került elő, melyekbe alulra a lovat, felülre a kettő

